

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת תולדות

מתנק - מאמין!

גיליון מס' 73

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/תולדות

מחנך – מאמין!

את הסיפור הבא סיפר מלמד בת"ת בארה"ב:
 'העבודה הראשונה שקיבלתי הייתה כמורה מחליף בבית ספר בניו יורק... יום אחד הגעתי לבית ספר אחד, והמנהל אומר לי: יש לי מורה שצריך לעבור ניתוח להוצאת השקדים ואנחנו צריכים מורה מחליף למשך שבועיים. נפגשתי עם המורה והוא אמר לי: אספר לך קצת על הילדים. אני מצטער להגיד לך את זה, אבל הכיתה הזאת היא הכי גרועה בבית הספר. מדובר היה בילדים בני עשר – אחת עשרה, אולי שתים עשרה. היו בכיתה כחמישה עשר ילדים. והמורה "היה מונה שבחם": 'משה – ילד בלתי נסבל, חצקל – עצלן מאוד, יחיאל – מופרע...' לא הייתה לו אף מילה טובה להגיד על הילדים האלה! מה הפלא שהם רעים...

למחרת נכנסתי לתפקיד. אני רוצה להגיד לכם: נהייתי מהכיתה הזאת כפי שלא נהייתי מעולם... לפני שהתחלתי המורה הקבוע הזהיר אותי במיוחד מפני ילד אחד. הוא אמר לי: 'בשורה האחרונה יושב ילד בשם מוישה. הוא הגרוע מכולם. הוא גם מפריע וגם יש לו השפעה שלילית על הכיתה. הוא לא מקשיב לשיעור בכלל. הוא מוכשר מאוד בציור ורק מצייר כל הזמן, הבעיה היא שהוא עושה הרבה דברים לא ראויים וההנהלה לא יכולה לזרוק אותו כי אבא שלו הוא התורם הראשי של בית הספר... בקיצור, לא כדאי לך להתעסק איתו'...

מוישה הזה ישב בפניה שלו ואפילו לא הרים את עיניו. מה אכפת לו מהמורה המחליף... אחרי שלושה ימים, כשהם ראו שאני מורה פחות

קפדן, אף אחד לא חזר לכיתה אחרי ההפסקה. הם היו בקומה התחתונה ליד חדרו של האב – בית. הבנתי שהיום הוא יום התערוכה ויש שם מכירות... הילדים הופתעו מנוכחותי... ואני הופתעתי לראות את הקירות שהיו מכוסים בציורים של מוישה... הוא היה באמת אמן מוכשר. כשהילדים ראו אותי הם הסתלקו מיד. רק מוישה עמד שם, מת מפחד. הוא ממש רעד. המורה הקודם לא ממש היכה אותי, כי אביו תורם לבית הספר, אבל לפעמים הוא היה מוכרח לנענע אותו עד שנשמתו פרוחה... ניגשתי אליו וטפחתי על שכמו בלי לומר מילה. זה היה מדהים. הרגשתי כמה הוא היה זקוק לטפיחה הזאת. היה לי ברור שגם ההורים שלו לא מתייחסים אליו כמו שצריך. אחר כך הסתובבתי והתבוננתי בציורים, כישרון שלא יאומן. אמרתי לו: 'אתה יודע מוישה, יום אחד אתה תהיה ממש אמן גדול...' אחר – כך הוספתי: 'אבל כאן, בבית הספר, זה לא המקום למכור את הציורים האלה, נכון?' ולאט לאט הורדתי את הציורים מהקיר. אמרתי לו: 'מויש'לה, אני רוצה שאתה תלמד איתי, אבל ממש טוב'. חזרנו לכיתה ומוישה תפס שוב את מקומו בשורה האחרונה. אני בטוח שהרבה שנים הוא לא הצביע, ופתאום הוא מצביע! שאלתי אותו: 'מוישה מה קורה?' הוא אמר: 'אני יושב רחוק מידי. אני יכול לשבת קרוב יותר אליך?' מתוק מדבש... אמרתי לו: 'מוישה, קח לך כיסא ושב על ידי ליד השולחן שלי. אני רוצה להגיד לכם: תוך שלושה ימים הוא היה הכי טוב בכיתה. הוא היה ממש גאון. הוא כיוון לכל קושיא של התוספות. היו בילד הזה כוחות מיוחדים. הוא באמת יכול להגיע רחוק... למדנו בהתלהבות במשך שבוע. המורה הקבוע, 'איש השקדים', חזר... למחרת, הילדים התקשרו אליי ואמרו לי שהדבר הראשון שהמורה עשה הוא לומר למוישה לחזור למקומו בשורה האחרונה. מוישה כל כך קיווה שיאפשרו לו להמשיך לשבת במקומו המיוחד, ליד שולחנו של המורה...

אבל המורה אמר: 'זה מפריע לי'.
מה הייתה הבעיה של המורה? הוא לא ראה את הילדים האלה
באמת, אפילו לרגע'.

*

נתינת אמון היא אחת התכונות החשובות בחיים.

ההרגשה של אדם שנותנים בו אמון, בכל גיל, היא חיונית לבנייתו,
לגדילתו וצמיחתו בתחומים רבים.
פרשתנו, פרשת תולדות, מאריכה אודות ההצקות החוזרות ונשנות
של הפלישתים כלפי יצחק בעת מגוריו בגרה. הפלישתים גירשו
אותו והוא הוכרח להעתיק את מקום מגוריו אל מחוץ לעיר, הם
סתמו לו שוב ושוב את בארות המים, הציקו לרועים שלו ועוד.
בלית ברירה, יצחק עזב את האזור ועבר להתגורר בבאר שבע, שם,
ברך אותו השם והוא פרח ושגשג.
בעקבות הצלחתו, אבימלך – מלך גרר, שעד אז היה אויבו, בא אליו
יחד עם פיכול שר צבאו, כדי לכרות עמו ברית. יצחק העיר
לאבימלך ופיכול: "ויאמר אליהם יצחק, מדוע באתם אליי ואתם
שנאתם אותי ותשלחוני מאיתכם? ויאמרו, ראו ראינו כי היה ה' עמך,
ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך".
ככה זה, כולם רוצים להצטרף להצלחה... גם האויבים.
והנה, אבימלך ושר צבאו אומרים ליצחק משהו לא יאומן: "אם תעשה
עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך
בשלום, אתה עתה ברוך ה'". איזו צביעות! הפלשתים עשו עם
יצחק רק טוב? וכי הם שכחו מהמריבות שהם רבו אתו עד כדי כך
שהוא הוצרך לעזוב את גרר?
יותר מזה – אבימלך ושר צבאו אומרים ליצחק: "כאשר לא נגענוך".
רש"י כותב: "לא נגענוך – כשאמרנו לך 'לך מעמנו'". במילים אחרות,
הם אומרים ליצחק – תגיד תודה שכשגרשנו אותך מביתך לא פגענו

ברך פיזית או גזלנו את רכושך.
רבי שמשון רפאל הירש כותב על מילים אלו, שעד היום אנו שומעים
מאויבנו טענות מגוחכות שכאלו: "ביקור זה של אבימלך אופייני
ביותר. אם כי הוא עצמו הפר את הברית עם אברהם, היה הוא מעוניין
לקבל הבטחה בשבועה מאת הבן. עוד בזמנים המאוחרים ביותר של
תולדות חיי עם ישראל, הייתה זאת האומה היהודית, אשר בכל
התנאים שמרה אמונים לבריתותיה עם העמים, ובשל נאמנות זאת, גם
זכתה לכבוד ותהילה. כן אופיינית הטענה: ונשלחך בשלום. הם
מחזיקים טובה לעצמם, על שגירשו אותנו בלי לשלוח יד ברכושו".
מן הסתם, רוב בני האדם לא היו מסכימים לכרות ברית עם אנשים
שעד לא מזמן הציקו להם ורבו עמם. אולם מהי תגובתו של יצחק?
"ויעש להם משתה ויאכלו וישתו. וישכימו בבוקר וישבעו איש לאחיו
וישלחם יצחק וילכו מאיתו בשלום". **יצחק נותן אמון באבימלך,
למרות ההיסטוריה הכואבת בין שניהם. יצחק מאמין ביכולת של
בני אדם להשתנות, יצחק נותן הזדמנות שניה.** (משהו טוב לשולחן שבת)

*

מקום נוסף בפרשתנו בו אנו רואים את תכונת האמון של יצחק באופן
מעורר השתאות, הוא בפרשת הברכות. דיו רב נשפך כדי להבין מה
באמת אירע שם. ניגע בנקודה אחת...
יצחק הכיר את השוני בין שני בניו. הוא ידע היטב שיעקב הוא "איש
תם יושב אהלים", ועשיו הוא "איש יודע ציד איש שדה". אולם כשהם
נולדו, ידו של יעקב אחזה בעקב עשיו, משום שגם יעקב זקוק לעשיו.
העולם צריך גם את זה וגם את זה.
נבאר יותר: "ויגדלו הנערים, ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה".
מבאר רש"י: "יודע ציד – לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו: אבא,
היאך מעשרין את המלח ואת התבן? כסבור אביו שהוא מדקדק
במצוות".

בעקבות כך, ממשיכה התורה: "ויהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב".

ה"שפת אמת" מבאר את עומק העניין: מלח, אמנם משתמשים בו גם למאכל, אולם הוא דומם, בשונה מרוב המאכלים שמקורם מן החי או מן הצומח. הרעיון של מצוות מעשר הוא לרומם את הדבר ולתת לו משמעות רוחנית. כלומר, לקחת את המצרך הבסיסי ביותר של האדם – מאכלו, ולתת ממנו מעט לכהן, ללוי או לעני.

כאשר אדם נותן מעשר הוא בעצם אומר – אני מקדש את הכל, אני לוקח כל דבר ומקדש לה'. עשיו שואל את יצחק – אבא, איך אני מעשר את המלח? כשיצחק שמע את השאלה הזו, הוא שמח בליבו ואומר לעצמו – עשיו, "איש השדה שלי", רוצה לרומם ולהביא לה' אפילו את הדומם, אפילו את התבן – המוץ של החיטה והשומר של הפרי, גם את הטפל הוא רוצה לרומם ולעשר. יצחק ידע שהעולם זקוק ל"אנשי שדה", שגם הם יידעו איך לקחת את ה"שדה" ואת כל ענייני הגשמיות והארציות ולרומם אותם לה'.

יצחק אביו נתן אמון גם בעשיו. הוא האמין בכל ליבו ביכולת של עשיו לקחת את הטבע הארצי שלו ולקרב גם אותו לה'.

הגמרא אומרת (סוטה י"ג ע"א), שראשו של עשיו טמון במערת המכפלה, יחד עם האבות והאימהות. מבחינה סימבולית זה אומר, שה"ראש" של עשיו, כלומר, היכולות והפוטנציאל שהיו טמונים בו, יכלו להביא אותו להיות כאחד האבות. את הפוטנציאל הזה יצחק ראה, האמין בזה ואף דחף את עשיו לכיוון הזה. יצחק חשב שהברכות יסייעו לו להגיע לדרגה רוחנית גבוהה ולממש את הכוחות הרדומים שבו.

כזה היה יצחק.

*

ואפשר להוסיף, שלא לחינם הפרשה מספרת שיצחק חפר בארות.
ה"שפת אמת" (בתחילת הפרשה) מבאר, שחפירת הבארות מלמדת אותנו
שעל כל אדם מוטלת החובה לא לחיות חיים "שטחיים", מעל פני
הקרקע, אלא לחפור ולהעמיק בארץ החיים. לבדוק תמיד מה
טמון בעומק. להבין את המהות הפנימית של כל דבר.
כאשר מעמיקים - מוצאים מקור מים חיים. רק כך אפשר לגדול,
וכפי שכותבת התורה על יצחק: "ויגדל האיש וילך הלך וגדל, עד
כי גדל מאוד". כעוצמת החפירה וההעמקה, כך עוצמת הגדילה
והצמיחה. אולי זה גם סוד האמון של יצחק - יצחק "חופר" פנימה
אל תוך נפש האדם, והוא יודע שבתוך תוכו של כל אדם אפשר
למצוא "מים חיים" המסוגלים להצמיח אותו. (שם)

*

אמון ואמונה...

עלינו לתת אמון בילדים/תלמידים. נתית אמון בילד הכוונה היא:
אמון חד משמעי, ללא סייגים! אמון בכוחותי, בכישוריו וברצונו
הטוב של הילד. אמון ואמונה באים מאותו השורש.
מהי אמונה?

אני רואה עכשיו מצב נתון, לדוגמא: נפלתי וקיבלתי מכה. אני
מרגיש ורואה שלא טוב לי, אבל יודע שזה יכול להיות סוג של כפרת
עוונות, ושזה, למעשה, כן טוב לי. האמונה היא ידיעה ברורה, החזקה
ממראה העיניים ומהמציאות הגלויה לעין.

באותה הדרך אומרים לנו חז"ל "אמונה, זה סדר זרעים". מה פירוש?
החקלאי אמנם רואה דבר אחד: את הזרע הרקוב וחסר החן מונח
באדמה, אבל יודע את האמת: בזרע הזה טמונים כעת כל הכוחות
להיות חיטה. מבחינתו, אלו כבר שיבולים שמנות. הוא כבר כמעט
יכול לחוש את הקמח הטחון ולהריח את ככרות הלחם הטריים.

*

סיפור מדהים שקרה לפני כשנתיים, ממחיש היטב את העניין. רב גדול, איש חינוך מוכר וידוע, הגיעה לפיקוח בישיבה "למתקשים" באחת הערים במרכז. בסוף הביקור לקח את רשימת התלמידים וסימן שתיים – עשרה שמות. "הילדים האלו לא שייכים לכאן, הם צריכים לעבור לישיבה רגילה", אמר בבטחה לרבנים. בסוף אותה שנה אכן תשעה מתוך שנים – עשר התלמידים אכן עברו לישיבה רגילה!...

מנהל הישיבה מיהר להתקשר לרב ושאל כיצד ידע שאכן אלו בחורים רגילים ומה ראה בהם. הרב ענה בפשטות: "לא היה לי מושג מי הם ומהם היכולות שלהם. סימנתי את השמות ברשימה באופן אקראי"...

מה קרה כאן?

מכיוון שהרב, לכל הדעות, הוא "בר – סמכא" וסימן את הילדים כילדים רגילים – זה שינה לחלוטין את הציפייה של הרבנים מהם, או במילים אחרות – בתחילה, הרבנים ראו בפועל ילד מתקשה, אבל ידעו שבאמת הוא תלמיד מעולה. הם נתנו בילדים מידה גדושה של "אמון" ואכן התלמידים מילאו אחר הציפיות הגבוהות ושיפרו באופן משמעותי את הישגיהם...

*

אמון עד היכן?

אין גבול ומידה לאמון. מסופר על הרב שך זצ"ל, שלמד בנערותו בישיבה מרוחקת מאוד מביתו. הימים היו ערב מלחמת העולם הראשונה, והדרכים החלו להיסגר לתנועה. גם הישיבות ברחבי אירופה נסגרו והבחורים נשלחו לבתיהם. כשהגיע הרב שך לביתו התפלא להיווכח שאימו דורשת ממנו לחזור ללמוד בישיבה, למרות המלחמה. הרב שך הצעיר יצא, במצוות אימו, למסע מפרך של חודשים ארוכים ברגל חזרה לישיבה, ועד סוף ימיו שמר, כמזכרת,

את הנעליים בהם צעד במסעו זה. לימים הפך, כידוע, לגדול הדור.
זהו אמון. אימו של הרב שך נתנה בו אמון בלתי מסוייג כי לימודו
הוא יקר וחשוב מאוד לעם ישראל, וכי הוא נער אחראי ובוגר וילך
בבטחה לבדו את הדרך חזרה לשיבה.
יהיו שיאמרו: טוב, הוא היה באמת משהו מיוחד, אבל הבן שלי?! הוא
ילד טוב ונחמד... אבל לא הייתי שולח אותו ברגל כמה חודשים...
טוב, נניח. אבל מה עם ללכת למכולת? מה עם כך שהוא מסוגל
להכין שיעורים לבדו? מה עם להעסיק את עצמו בחופשה?...
האמון הוא תמיד יחסי לרצונות ולערכים של ההורים, ולא יחסי
לילד!

*

אמון בילד - במה?

להאמין שהוא טוב, להאמין שהוא אוהב את התורה, להאמין שהוא
לומד ומצליח, להאמין שהוא חברותי, להאמין שהוא אחראי, להאמין
שהוא צדיק, להאמין שהוא אוהב את האחים שלו ומשחק איתם יפה...
מנות גדושות של אמון מההורים הם מקור עוצמתי ביותר לצמיחה
וחיזוק, ומאפשרות לילד להוציא החוצה את שלל היכולות שטבע
בו ה'. האמון הוא "רק" מחשבה שונה ודקה, מחשבה אמיתית של
טוב, והתוצאות, בעז"ה, מרחיקות לכת...

*

כתב האדמו"ר מפיאסצנה דצ"ל: "אבל המחנך שרוצה לגלות את
נשמת התלמיד הטמונה והגנוזה בו, לגדלה ולהבעירה שתבער
באש של מעלה למרום וקדוש... מוכרח הוא להרכין את עצמו אל
התלמיד המתחנך על ידו ולחדור אל תוך קטנותו ונמיכותו, עד
אשר יגיע אל ניצוץ נשמתו הגנוזה אף נעלמה ולהוציאה, ולהצמיחה
ולגדלה". (בהקדמה לספרו "חובת התלמידים")

אמון מלא בסגולותיו של התלמיד, הארת פנים והרבה אהבה...

*

"שיטת אלקנה"...

חד"ל לימדו אותנו כיצד אפשר לשנות אומה מן הקצה אל הקצה, כיצד אפשר להפוך קערה על פיה. כיצד אפשר להשתחרר מאמירות כמו 'זה המצב, אין מה לעשות', אמירות שאיתן כל ניסיון לשינוי הופך לחסר סיכוי. חד"ל הציעו תכנית מדויקת, הנראית לכאורה פשוטה... שיטה למהפכות גדולות השיטה נקראת 'שיטת אלקנה': אלקנה היה עולה לשילה ארבע פעמים בשנה, שלושה מן התורה ואחת שקיבל עליו הוא בנדבה, שנאמר 'ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזבוח לה' צב-אות בשילה' וגו'. עלה אלקנה ואשתו ובניו ובני ביתו, ואחיו ואחיותיו וכל קרוביו היו עולים עמו... אמר להם שיעלו כולם עמו, וכשעולים עמו בדרך היו ישנים ברחובה של עיר... והייתה המדינה מרגשת, והיו שואלים להן 'להיכן תלכו?', ואומרים להם 'לבית האלוקים שבשילה, שמשם תצא תורה ומעשים טובים. ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד?' מיד עיניהם משגרות דמעות, ואומרים להם 'נעלה עמכם'. וכן אמר להם עוד פעם, עד שעלו עמו לשנה הבאה חמישה בתים, ולשנה האחרת עלו עמו עשרה בתים... ובדרך שהיה עולה שנה זו אינו עולה לשנה האחרת, עד שהיו כל ישראל עולים, והיה אלקנה מכריע את כל ישראל לכף זכות וחיך אותם במצוות, וזכו רבים על ידו. הקב"ה שהוא בוחן לבבות וכליות אמר לו לאלקנה: 'אתה הכרעת את ישראל לכף זכות וחנכת אותם במצוות וזכו רבים על ידך, חיך אוציא ממך בן שיכריע את כל ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצוות ויזכו רבים על ידו'. הא למדת בשכר מעשה אלקנה – שמואל.

(תנא דבי אליהו רבה, פרק ח')

מאלקנה למדנו שגם כשהמצב הוא בכי רע – איש אחד יכול להכריע לכף זכות. מאלקנה למדנו לתת אמון ביכולת לשנות.

אל תאמר: 'אי אפשר', 'מה שהיה הוא שיהיה'. האמון בעצמי, בכך שיש לי הכוחות לקום ולעשות, הוא המפתח לשינוי כל המציאות.

*

"אדם שבוחר לעסוק בחינוך הוא אדם שמאמין בבני אדם, ביכולת שלהם לחולל שינוי, לעצב מציאות ולצעוד בדרכים חדשות. אדם שאינו מרפה, גם כאשר האמונה והחלום נקברים תחת אבק השגרה והיום – יום, גם כאשר הזיעה הניגרת ממליחה את העיניים וקשה לראות את הדרך". (מילים שכתב מנהל בי"ס ששיקם הרבה תלמידים)

*

לסיום: 2 משפטים שמסכמים את העניין...

"מאחורי כל ילד שמאמין בעצמו, עומד הורה שהאמין בו קודם..."
"כל מה שילד צריך זה מבוגר אחד שיאמין בו..."

הורים רבים יגידו שהם מאמינים בכל לבם בילדיהם, אך לפעמים, כששואלים את הילדים אותה שאלה, התשובות שיתקבלו יהיו דווקא שליליות. אולי ההורים באמת מאמינים בילדיהם, אך פעמים רבות הם לא יודעים להראות זאת והם מתקשים להחמיא ולשבח את ילדיהם. לא די שנאמין בהם – אלא חשוב גם שניתן להם הרגשה שאנחנו מאמינים בהם!

לפתח אמונה עצמית אצל הילד, זה אומר שיש להרגיל אותו לחשוב על עצמו. לא במובן האגואיסטי כמובן, אלא מתוך השאלה של "מה הקב"ה שם בי?" "איפה אני רואה שאני מצליח? מה הולך לי טוב?". התשובות לשאלות הללו בונות אצל הילד הכרה בטוב שבו. אם יראה שהוא מסוגל לעשות משהו, לעולם לא יגיד לעצמו (אלא במקרים חריגים במיוחד) "אני לא יכול". יש לאתגר את הילד במצבים שדורשים ממנו התמודדות, באופן שיוכל להישען על ניסיון העבר בדרך לפריצת המחסום של הדבר הלא מוכר.

שבת שלום!

העלון מוקדש
להצלחת התורם וכל משפחתו
ברוחניות ובגשמיות

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com